

100 ROKOV OD ZALOŽENIA ODBOČKY ČESKOSLOVENSKEHO ČERVENÉHO KRÍŽA V KOŠICIACH¹

Peter KOVAL

Československý Červený kríž zohrával dôležitú úlohu v konsolidácii zdravotno-sociálnych pomerov nielen v prvých mesiacoch fungovania novovytvorenej Československej republiky, ale prakticky celé medzivojnové obdobie. Vznikol na základe prípisu prezidenta T. G. Masaryka zo 6. februára 1919, ktorým menoval dr. Alicu Masarykovú predsedníčkou tejto organizácie. Stanovy spolku boli schválené 23. júna 1919 a rozhodnutím Ministerskej rady z 15. júla 1919 sa spoločnosť ČSČK uznala ako jediný národný pomocný ústav vojenskej zdravotnej služby. Miestne odbočky vznikali hneď bezprostredne po jeho ustanovení a v priebehu prvého roka ich bolo založených vyše sto v celej republike. Na Slovensku boli zakladané najskôr vo väčších mestských centrách či na dôležitých železničných tratiach (Bratislava, Piešťany, Nové Mesto nad Váhom, Trenčín, Žilina...), no zastúpenie mali vo všetkých regiónoch. Na východe Slovenska boli v prvom roku založené odbočky v najväčších mestách Prešove a Košiciach, ale napr. aj v Spišskej Novej Vsi.

V Košiciach sa začalo s organizáciou zakladania odbočky v júli 1919. V tlači prebehla správa, že p. Stuchlíková (manželka dr. Stuchlíka, primára oddelenia pre choromyseľných pacientov v košickej verejnej nemocnici) bola poverená touto akciou. 26. júla 1919 sa konala v mestskom dome porada o založení odbočky ČSČK v Košiciach. Dr. Sekáčová sa stala predsedníčkou prípravného výboru, boli zvolení podpredsedovia a piati členovia boli poverení prevzatím náležitosti po starom uhorskom Červenom kríži.

Prvoradou úlohou, vytyčenou už pri prípravnom stretnutí, bola starostlivosť o najmladších, a tak sa aj ich činnosť v prvých mesiacoch zamerala na zabezpečenie materiálu, hlavne odevov a potravín pre deti, vojnové siroty, polosiroty či deti opustené v dôsledku vojny. 13. augusta 1919 začala činnosť košickej odbočky ČSČK a 19. augusta 1919 bol z nariadenia župana skonfiškovaný majetok uhorského ČK v Košiciach a predaný slovenskej odbočke. 22. augusta 1919 sa stala predsedníčkou spolku dr. Sekáčová, tajomníkom E. Borek, pokladníkom J. Homola. Následne sa všetci členovia zamerali na svoje priority. V rámci ich činností bolo otvorených niekoľko kuchýň, ktoré varili jedlo určené pre deti. Rovnako odbočka v Košiciach organizovala tzv. ozdravné pobyty, rekreácie pre deti počas prázdninových dní a rôzne „ošacovacie akcie“. Boli organizované aj viaceré finančné zbierky a peniaze z nich získané sa prerozdeleni s mesačnou pravidelnosťou. V 20. rokoch odbočka ČSČK spravovala chudobinec na Kováčskej ulici, kde sa nachádzalo každý rok okolo 30 osôb. Na správu tohto zariadenia prispievalo finančne okrem spolku aj samotné mesto.

1 Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-15-0036 *Východné Slovensko v 19. a 20. storočí vo vzťahu centra a periférie*.

Zo zdravotného hľadiska pobočka otvorila na Hlavnej ulici v Košiciach „detskú zdravotnú stanicu“ (Poradňu pre matky a kojencov), ktorú navštevovali tehotné ženy, dojčiacie matky a deti. Zdarma im bola stanovená diagnóza a zabezpečené potrebné ošetrovanie. Nemajetným pacientom sa poskytovali aj lieky.

Odbor starostlivosti a ochrany mládeže, zriadený v rámci odbočky ČSČK v Košiciach, sa staral podľa svojich možností o umiestňovanie chorých detí v liečebných ústavoch, vyhľadával majetkovo slabšie deti a riešil sociálne pomery sirôt, pre ktoré vyhľadával podporu a snažil sa umiestňovať ich do vhodných sirotincov či útulní. Niektoré deti boli na náklady ČSČK posielané aj na štúdiá do iných miest.

V rámci tzv. stravovacích akcií ČSČK v Košiciach zriaďoval kuchyne nielen v meste, ale aj v okolitých dedinách a mestečkách, kde to bolo nevyhnutné. V roku 1925 napr. boli založené stravovacie kuchyne v Krompachoch, kde bola v továrňach zastavená výroba. Strava bola zabezpečovaná pre rodiny nezamestnaných. Počas šiestich mesiacov tam bolo stravovaných mesačne 450 detí. Z iniciatívy predsedu odbočky generála Jozefa Šnejdáreka boli stravovacie akcie realizované aj prostredníctvom rozvozu potravín do málo dostupných dedín.

Dôležitou činnosťou ČSČK bola organizácia samaritánskej služby. Tá bola zameraná predovšetkým na menšie obce. Väčšie mestá boli zabezpečené zdravotnou starostlivosťou tam pôsobiacich súkromných či štátnych lekárov, no v menších obciach na periférii boli ich obyvatelia často odkázaní na rýchlu pomoc od vyšskolených „odborníkov amatérov“. ČSČK usporadúval bezplatné cvičné samaritánske kurzy (hlavne pre členov dobrovoľných hasičských zborov) a zabezpečoval potrebný materiál i výstroj. Prvé kurzy boli organizované košickou odbočkou v druhej polovici 20. rokov 20. storočia v Košiciach, v Herľanoch či Kostolňanoch nad Hornádom. Vyškolení samaritáni poskytovali prvú pomoc a prevoz chorého či zraneného do najbližšej nemocnice.

Odbočka ČSČK bola financovaná z členských príspevkov, ktoré činili 10 Kč za každého prispievajúceho člena ročne. Spolok prijímal celoročne finančné a materiálne dary aj od rôznych prispievateľov či organizoval viacero dobročinných akcií – zbierok.

Československý červený kríž bol celorepublikovou inštitúciou, ktorá si od roku 1919 postupne zriaďovala pobočky – miestne spolky v rôznych regiónoch Slovenska. Na čele odbočiek mnohokrát stáli významné osobnosti nielen zdravotníckeho života. Odbočky vyvíjali aktivity vo viacerých smeroch s cieľom zmierniť sociálnu biedu a vylepšiť zdravotnú situáciu, ktorá po skončení prvej svetovej vojny bola kritická. Košice boli najväčším mestom, resp. centrom na periférii východného Slovenska. Nie náhodou založil Československý červený kríž svoju odbočku medzi prvými práve v tomto meste. Zakladaním bezplatných ordinácií a výraznou spoluprácou so štátnymi zariadeniami sa spolku výrazným spôsobom darilo znižovať chorobnosť a úmrtnosť obyvateľov na východe Československej republiky.

Použitá literatúra:

Slovenský národný archív Bratislava, fond Expozitúra Ministerstva verejného zdravotníctva a telesnej výchovy
Štátny archív Košice, fond Košická župa (1923 – 1928)

Slovenský východ (1919)

Červený kríž, Alica G. Masaryková a Slovensko. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Ústav Milana Rastislava Štefánika Martin, 23. – 24. november 2006. Ed. Zora MINTALOVÁ. Bratislava: Slovenský Červený kríž v Bratislave, 2006.

JIROUŠKOVÁ, Marta – KOVÁČ, Pavel. *Z histórie zdravotníctva na východnom Slovensku v rokoch 1918 – 1938.* Košice: Krajský ústav národného zdravia, 1988.

JUNAS, Ján a kol. *80 rokov činnosti Červeného kríža na Slovensku.* Bratislava: Finest s. r. o., 1999.

MINTÁLOVÁ, Zora – TELGÁRSKY, Bohdan. *Červený kríž na Slovensku v rokoch 1919 – 1938.* Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2005.